

Prof. Dr. Enes PELIDIA, Sarajevë

SKËNDERBEU NË HISTORIOGRAFINË BOSHNJAKE

Shumë ngjarje dhe personalitete të rëndësishme kanë mbetur deri tash mjaft të panjohura në historiografinë e Bosnjës e Hercegovinës. Ky është edhe shkaku i shumë paragjykimeve ose interpretimeve të gabueshme të disa periudhave dhe ngjarjeve historike. Kjo ka të bëjë njësoj si me historinë e Bosnjës e Hercegovinës, ashtu edhe me historinë e vendeve të tjera, veçmas atyre nga rajoni i Evropës Juglindore. Shumë teza historikisht të pabazuara pranohen në mënyrë jo kritike dhe barten brez pas brezi. Jo të gjitha këto shkaktojnë hutime të mëdha, por edhe marrëdhënie të ftohura. Nga gjithë kjo nuk është kursyer as historiografia e Bosnjës e Hercegovinës. Një nga shembujt e tillë është edhe njohja e pamjaftueshme e së kaluarës së popullit shqiptar dhe e personaliteteve dhe e ngjarjeve më të shquara të tij. Kjo shihet më së miri pikërisht në shembullin e njohjes dhe të interpretimit të njërit nga personalitetet më të larta jo vetëm shqiptare por edhe evropiane të shekullit XV – Skënderbe Kastriotit.

Megjithëse për këtë personalitet kanë shkruar shumë shkencëtarë të shquar nga aspekte të ndryshme në kuadrin e historisë së Shqipërisë dhe të popullit shqiptar, ose në kuadrin e historisë së Perandorisë Osmane, apo në përgjithësi në historinë e vendeve evropiane të shekullit XV, prapëseprapë, të gjitha kanë mbetur jo mjaft të njohura në disa mjedise, ndër të cilat është edhe Bosnja e Hercegovina. Arsyeja për këtë gjendje mund të kërkohet në shkaqet si objektive ashtu edhe, më shumë, në ato subjektive. Një prej tyre është studimi i pamjaftueshëm i historisë së Bosnjës ose edhe paraqitja e njëanshme e disa ngjarjeve. Hutimet edhe më të shpeshta janë krijuar me marrjen jo kritike të disa tezave që janë krijuar që në shekullin

XIX për nevoja të politikës së ditës, por, fatkeqësisht, ato janë mbajtur deri sot.

Prandaj nuk na befason fakti se në historinë e parë të shkruar të Bosnjës osmane, autori i saj, Salih Sidki Haxhihuseninoviç, më i njohur me nofkën *Muvekkit*, duke pranuar në mënyrë jo kritike shkrimet e disa historianëve të atëhershëm për Skënderbe Kastriotin, shkruan se ka jetuar në dekadat e fundit të shekullit XIV.¹ Në një vend tjetër të këtij libri *Muvekkit* Skënderbeun e quan njeri “të luhatshtëm”, i cili, bashkë me Matijash Kovrinin, është dashur ta ndihmonte mbretin e Bosnjës Stjepan Tomashin.² Meqenëse kjo vepër është shkruar në osmanishte, të gjitha shkrimet e këtij autori të zellshëm, përpos në një rreth të ngushtë të osmanitëve, kanë mbetur të panjohura për opinionin më të gjerë shkencor. Por, kur ato janë përkthyer në boshnjakishte, atëherë, sipas idesë së editorit, shkrimet e tij janë bërë burimore, me plotësime me të vogla e vërejtje, por pa analizë më të thellë kritike. Kjo është bërë me qëllim që të ruhet burimësia e veprës së shkruar e vërejtjet kritike dhe korreksionet të mbesin për botimin tjetër.³

Skënderbe Kastriotin nuk e përmendin as autorët e librave të parë të shkruar e të botuar të historisë së Bosnjës e Hercegovinës në periudhën osmane me vështirim për tërë shekullin XV, dr. Safvet – beg Bashagich⁴ dhe dr. Milan Prelog.⁵ Shënimet e para më konkrete në lidhje me Skënderbe Kastriotin dhe Mbretërinë e Bosnjës i gjejmë në librin (*Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegonise od najstarijih vremena do godine 1463*).⁶ (Historia e vendeve kroate të Bosnjës e Hercegovinës nga kohët më të lashta deri në vitin 1463). Kjo është vepër e disa historianeve. Njëri nga koautorët, Marko Perojeviç, në një vend e parafrazon letrën që mbreti i fundit i Bosnjës, Stjepan Tomasheviç (1461 – 1463), i shkruante papës së atëhershëm të Romës, Pio II. Në letër, mbreti, midis të tjerash, thotë: “Jam i informuar se perandori turk Muhamedi mendon që deri në verën e ardhshme të më sulmojë me ushtri dhe se i ka bërë të gjitha përgatitjet. Gjithë kësaj fuqie unë vetëm nuk

¹ Salih Sidki Hadzihuseinoviç – *Muvekkit*, *Povijest Bosne*, knj. 1, Sarajevo 1999, 27.

² *Ibidem*, 56.

³ *Ibidem*, III

⁴ Afvet – beg bassagich – Redzepassich, *Kratka uputa u prosslost Bosne i Hercegovine* (Od g. 1463-1850), reprint izdanje, Sarajevo 1900, godine.

⁵ Dr. Milan Prelog, *Povijest Bosne u doba osmanlijske vladavine*, I dio (1463-1739), Sarajevo 1910, godine.

⁶ *Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, Sarajevo 1942, godine, pp.853.

mund t'i bëj ballë. I kam lutur hungarezët e venedikasit dhe Juraj Arbanasin (Kastriotin), që të më vijnë në ndihmë në këtë gjendje të vështirë, e për këtë po të lutem edhe ty". Po ky autor shkruan më tutje se në mbledhjen e vet të mbajtur më 31.1.1463, anëtarët e Këshillit të të Urtëve të Dubrovnikut (Raguzës) kanë diskutuar me delegacionin me lutje që ta ndihmojnë. Dubrovnikasit, me atë rast, e kanë refuzuar kërkesën, kurse udhëheqësi i delegacionit të Bosnjës, Radoje Bubaniq, pas misionit të pasuksesshëm, ka shkuar në jug në drejtim të Skënderbe Kastriotit që edhe nga ai të kërkonte ndihmë për mbrojtjen e Mbretërisë së Bosnjës. Skënderbeu u ka premtuar ndihmë, dhe, duke u kthyer me këtë premtim hercegu Stjepan Vukçiq – Kosaqa, më 26 prill të vitit 1463, ka kërkuar nga Republika e Venedikut që t'ua lejojë Skënderbeut dhe njerëzve të tij kalimin nëpër territorin e saj kur të vijë për t'i ndihmuar Bosnjës.⁷

Megjithëse këto të dhëna janë dhënë në gjysmën e parë të shekullit XX, historianët, që kanë shkruar për ditët e fundit të shtetit mesjetar të Bosnjës, nuk i kanë shfrytëzuar në punimet e mëvonshme. Këto informacione nuk i gjejmë as në Historinë e popujve të Jugosllavisë⁸, as te dr. Hazim Shabanoviq⁹, ndërsa dr. Marko Shunjiq, duke shkruar për ditët e fundit të Mbretërisë së Bosnjës, ka shkruar vetëm se në këtë kohë osmanlinjtë njëkohësisht kanë luftuar edhe me Skënderbeun kundër të cilit kanë angazhuar topat që hidhnin gjyle të rënda deri 180 kilogramë.¹⁰

As në librin (Historija Boshnjaka) (Historia e boshnjakëve) të dr. Mustafa Imamoviqit, kur shkruan për dekadat e fundit të Bosnjës mesjetare, përpos konstatimeve të përgjithshme biografike dhe përmendjes së topit që hedh gjyle të rënda 190 kilogramë, nuk ka informacione të tjera.¹¹ Të vetmin punim konkret që ka të bëjë me Skënderbeun dhe Mbretërinë e Bosnjës e ka shkruar akademiku Sima Qirovqi.¹² Është me interes të thuhet se historianët boshnjako – hercegovas, që në punimet e tyre merren me këtë periudhë, nuk i përdorin informacionet përkatëse.

⁷ Ibidem, 556,565,567.

⁸ *Istorija naroda Jugoslavije*, prva knjiga, Beograd 1953.

⁹ Bosanski passaluk, postanak i upravna podjela, Sarajevo 1959, drugo izdanje, Sarajevo 1982 godine.

¹⁰ Bosna i Hercegovina od najsatarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata, Dr. Marki Ssunjich, Kraj sredjevekovne bosnaske drzzave, 95.

¹¹ Mustafa imamovich, *Historija Bossnjaka*, Sarajevo 1997, godine, 76,82.

¹² Sima Chirkovich, *Djuradj Kastriot Skenderbeg i Bosna*, Simpoziumi për Skënderbeun – Simpozij o Skenderbegu, prishtinë, Pristina 1969, godine.

Përkundër interpretimit të sipërfaqshëm, ndonjëherë edhe të gabueshëm, të shkrimeve mbi personalitetin më të madh të popullit shqiptar, Skënderbe Kastrioti nuk është i panjohur jo vetëm në qarqet intelektuale, por edhe më gjerë. Shumë shkencëtarë të njohur kanë shkruar më pak ose më shumë në libra të ndryshëm profesionalë që kanë të bëjnë me vendet evropiane dhe Perandorinë Osmane nga shekulli XV. Ndër ta janë edhe: Joseph von Hammer¹³, Franc Babinger¹⁴, Jozef Matuz¹⁵, Halil İnalcık¹⁶, Nikola Vatën dhe historinë të tjerë në librin (Istoriya Osmanskog Carstva¹⁷) (Historia e Perandorisë Osmane) dhe shumë të tjerë. S'ka asnjë enciklopedi më serioze ku nuk përmendet emri dhe rruga e jetës së Skënderbe Kastriotit. Në sajë të kësaj dhe përkundër informimit tash për tash të dobët për marrëdhëniet e Bosnjës dhe të Skënderbeut e të personaliteteve dhe të ngjarjeve të tjera më të rëndësishme nga historia e popullit shqiptar, emri i këtij luftëtari për pavarësinë e popullit shqiptar nga pushteti osman është i njohur për një rreth më të gjerë të njerëzve. Në periudhën midis shekullit XX dhe XXI në planprogramet mësimore të Bosnjës e Hercegovinës ka hyrë edhe njësia mbi luftën e Skënderbe Kastriotit kundër pushtetit të sulltanit.¹⁸ Ishte kjo vetëm përpjekje për korrigjim e një personalitet historik. Në periudhën e ardhshme me siguri se ndonjë nga personalitetet e tashme do të shkruajë në mënyrë adekuate edhe për Skënderbe Kastriotin dhe për luftën e popullit shqiptar si dhe për luftën e popullit boshnjak për pavarësinë e shteteve të tyre.

Është për të shpresuar se në periudhën e ardhshme gjeneratat e reja të boshnjakëve dhe të hercegovasve do të dinë më tepër për të kaluarën e popullit shqiptar dhe personalitetet e shquara e ngjarjet e rëndësishme të tij, sikurse edhe shqiptarët dhe popujt e tjerë nga hapësira e vendeve të Evropës Juglindore që do të dinë më tepër për të kaluarën e Bosnjës e Hercegovinës. Për këtë afim edhe historianët e Bosnjës e Hercegovinës dhe historianët e mjedisëve të tjera, me shkrimet e veta dhe me botimin e punimeve të tyre, duhet ta bëjnë edhe më të njohur personalitetin dhe veprën e Skënderbe Kastriotit në atë dritën historike që i takon në histori.

¹³ Joseph von Hammer, *Historia Turcica / Osmanskog carstva*, knj.1, Zagreb, 1979. godine.

¹⁴ Franc Babinger, *Mehmed osvajač i njegovo doba*, Novi Sad 1968, godine.

¹⁵ Jozef Matuz, *Osmansko carstvo*, Zagreb 1992. godine.

¹⁶ Halil İnalcık, *Osmansko carstvo, Klasično doba 1300 – 1600*, Zagreb 2002. godine.

¹⁷ *Istoriya osmanskog carstva*, priredio Ribr Mantran, Beograd 2002. godine.

¹⁸ Enes Pelidija, Fahrudin Isakovich, *Historija*, za 2, razred srednje škole, Sarajevo 2001. godine.